

QËNDRIMET E MËSIMDHËNËSVE PËR LIDHJEN E TEORISË ME PRAKTIKËN NË SHKOLLAT PROFESIONALE

Agim Bujari

E-mail: agim.bujari@rks-gov.net

agim.bujari@gmail.com

Abstrakt

Lidhja e teorisë me praktikën është shumë e rëndësishme për nxënien e njohurive dhe aftësimin për punë praktike të nxënësve, në veçanti të atyre që ndjekin shkollimin në shkolla profesionale. Kur bëhet lidhja e mirë e teorisë me praktikën, nxënësit përgatiten më mirë për tregun e punës dhe janë të gatshëm të ballafaqohen me sfidat që u paraqiten në punë. Lidhja e teorisë me praktikën është domosdoshmëri, pasi që ofrimi i njohurive teorike pa ndërlidhje me praktikën është i mangët.

Për të realizuar studimin, u përdorën analiza përshkruese dhe konkluzionale, si dhe u aplikuan metodat sasiore. Qëllimi i hulumtimit ishte shqyrtimi i qëndrimeve të mësimitdhënësve për ndërlidhjen e teorisë me praktikën në shkollat e mesme profesionale të Kosovës. Për më tepër, hulumtimi synon të identifikojë rolin e faktorëve si: moshja, gjinia, përvoja, shkollimi i mësimitdhënësve, etj., në ndërlidhjen e teorisë me praktikën në shkollat e mesme profesionale. Pyetja themelore kërkimore është: Cilat janë qëndrimet e mësimitdhënësve për ndërlidhjen e teorisë me praktikën në shkollat e mesme profesionale? Grupi përfaqësues përbëhet nga 123 mësimitdhënës të shkollave të mesme profesionale në Kosovë, ndërsa instrumenti i hulumtimit është pyetësori për mësimitdhënës.

Nga rezultatet përshkruese u gjet se rreth 52.9% e shkollave të mesme profesionale, kanë kushte të përshtatshme për zbatimin e lidhjes së teorisë me praktikën, ndërkaq rezultatet empirike treguan se rreth 65.7 % e mësimitdhënësve e bëjnë lidhjen e teorisë me praktikën. Rezultatet, gjithashtu, treguan se ka dallime statistikisht të rëndësishme në mes të mësimitdhënësve të moshave të ndryshme në angazhimin për lidhjen e teorisë me praktikën e shkollave të mesme profesionale.

Fjalët çelës: mësimitdhënës, teori, praktikë, arsim profesional, shkollë e mesme profesionale.

Teachers' attitudes on the relationship between theory and practice in vocational schools

Agim Bujari

E-mail: agim.bujari@rks-gov.net

agim.bujari@gmail.com

Abstract

The connection of theory with practice is very important for the learning of knowledge and training for practical work of students, especially those who attend professional schools. When theory is well connected to practice, students are better prepared for the labor market and are willing to face the challenges that arise at work. Linking theory with practice is a necessity, as providing theoretical knowledge unrelated to practice is deficient.

This study was conducted using descriptive and concluding analyzes, as well as quantitative methods. The purpose of the research is to examine the attitudes of teachers on the relationship between theory and practice in professional high schools in Kosovo. Furthermore, the research aims to identify the role of factors such as: age, gender, experience, teacher education, etc., in linking theory with practice in professional high schools. The basic research question is: What are the attitudes of teachers about linking theory with practice in professional high schools? The representative group consists of 123 teachers of professional high schools in Kosovo, while the research instrument is a questionnaire for teachers.

From the descriptive results it was found that about 52.9% of professional high schools have suitable conditions for the application of the connection of theory with practice, while the empirical results showed that about 65.7% of teachers make the connection of theory with practice. The results also showed that there are statistically significant differences between teachers of different ages in their commitment to linking theory with professional high school practice.

Keywords: *teacher, theory, practice, vocational education, vocational high school.*

1. HYRJJE

Lidhja e teorisë me praktikën është parakusht për rezultate të mira dhe përgatitje më të mirë të nxënësve për tregun e punës. Shkollat profesionale do të duhej të përgatisnin punëtorë të kualifikuar profesionalë, duke përfshirë: teknik medicinal, teknik të ndërtimtarisë, asistent i turizmit, asistent administrativ etj. Për këtë arsye, MASHTI (Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë dhe Inovacionit) duhet të ketë politika të qarta, por edhe shkollat duhet të kenë qasje aktive për ndërlidhjen e njohurive teorike me punën praktike.

Në shumë vende të zhvilluara, siç është rasti me Gjermaninë, Anglinë, Australinë dhe vende të tjera, i kushtojnë rëndësi shumë të madhe ndërlidhjes së njohurive teorike me punën praktike. Kur nxënësit e orientuar në drejtime të ndryshme profesionale, përveç njohurive teorike, kryejnë punë edhe nëpër ndërmarrje e punëtori, pas përfundimit të shkollimit profesional, janë të gatshëm të vazhdojnë punën.

Në Kosovë, janë 69 shkolla profesionale të profileve të ndryshme (përfshihen edhe 6 Qendra të Kompetencës), mirëpo shumë pak është arritur që të bëhet një ndërlidhje e mirëfilltë e teorisë me praktikën. Në kuadër të shkollave profesionale, në Kosovë bëjnë pjesë: shkollat e mesme të mjekësisë me disa drejtime, shkollat teknike me disa drejtime, shkolla ekonomike dhe juridike, shkolla për tregti, hoteleri, turizëm etj.

Korniza e praktikës profesionale përfshin klasat 10-12 dhe organizohet si në vijim: Klasa e 10-të: Teori 60% kundrejt praktikës 40%; klasa e 11-të teori 50% kundrejt praktikës 50%; klasa e 12-të teori 40% kundrejt praktikës 60%. Programet për praktikë profesionale janë dizajnuar që t'u mundësojnë nxënësve të kalojnë një kohë të caktuar në kompani, për të fituar sa më shumë përvojë praktike, e cila do t'i ndihmonte në zgjedhjet e tyre për karrierë dhe do të zhvillonte edhe më tej aftësitë e tyre për industri (Aliu, J., E. Rraci and K., Bajrami, 2019). Pavarësisht kësaj kornize, lë për të dëshiruar angazhimi praktik i nxënësve në shkollat profesionale.

SHQYRTIMI I LITERATURËS

Arsimi profesional, që nga fillimi i zbatimit, është projektuar të sigurojë që nxënësit të fitojnë aftësitë dhe njohuritë e nevojshme që i bëjnë ata menjëherë punonjës të dobishëm për bizneset, si dhe për shoqërinë në përgjithësi. Programet profesionale duhet të përgatisin punëtorët që të bëhen praktikues profesionistë në fushën e tyre të zgjedhur të praktikës (Wrenn, J. and B. Wrenn., 2009). Arsimi dual (lidhja e teorisë me praktikën), si modalitet i arsimit profesional, siguron që nxënësit e shkollave profesionale, pas përfundimit të shkollimit, të kenë aftësi dhe shkathtësi të ndërlidhura me punën. Avantazhet e arsimit dual, të orientuar nga praktika, janë të rëndësishme për shumë vende të botës, e besojmë që edhe vendi ynë duhet të lëvizë me hapa më të shpejtë në këtë drejtim. Shumica e shteteve evropiane e përdorin sistemin dual në shkollat e mesme të arsimit profesional për të përgatitur të rinjtë, gjegjësisht fuqinë punëtore, në mënyrë sa më të mirë dhe profesionale, për të hyrë në tregun e punës (Bujari, A.& Azemi, B., 2018).

Arsimi dhe aftësimi profesional synon të pajisë nxënësit/kandidatët me njohuri, aftësi praktike, shkathtësi dhe kompetenca të kërkuara në profesione të veçanta apo më gjerë në tregun e punës, ku lidhja e teorisë me praktikën mësimore është një ndër faktorët më me rëndësi. Kjo vlen sidomos për drejtimet profesionale, pasi që nxënësit, krahas fitimit të njohurive teorike, duhet të përgatiten edhe për punë praktike. Lidhjes së teorisë me praktikën i kanë kushtuar rëndësi edhe në të kaluarën. Uniteti i teorisë dhe i praktikës përbëjnë karakterin fundamental në organizimin bashkëkohor të procesit mësimor (Zylfiu N. , 2005). Kjo varësi e ndërsjellë e këtyre dy komponentëve mundëson verifikimin e njohurive të fituara gjatë punës mësimore, në një anë, dhe nxënësit i përgatit më mirë dhe më drejt për jetë dhe punë, në anën tjetër.

Gjatë shekullit të 20-të, të menduarit shkencor është dominuar nga një pabarazi e fortë midis teorisë dhe praktikës. Njohuritë abstrakte u konsideruan të kishin një pozitë më të lartë dhe më shumë vlerë sesa aftësitë konkrete ose njohuritë e heshtura të performancës së mirë (Kessels, Jos. P. A. M. and Fred A. J. Korthagen, 1996).

Një hendek i theksuar në arsimin profesional është ndarja teori-praktikë. Në lidhje me të mësuarit përmes teknologjisë dhe të mësuarit e një profesioni, shpesh përmenden konceptet e teorisë dhe praktikës dhe diskutohet dhe problematizohet se si t'i trajtojë ato në arsim (Kilbrink, 2012).

Kalimi nga teoria në praktikë mund të shihet si një proces (Patry, 2014). Nxënësit ballafaqohen me teori akademike, të cilat shpesh “përkthehen” nga pedagogët dhe më pas përfshihen pjesërisht në teoritë subjektive. Teoritë subjektive bëhen të rëndësishme për veprim, duke iu referuar atyre kur interpretojnë situata specifike dhe duke ndikuar kështu në vendimet e veprimit. Rezultati i veprimit pasqyrohet dhe integrohet pjesërisht në teoritë subjektive- përvoja (Cramer, 2014).

Shumë shpesh, ne dëgjojmë tregime të nxënësve që nuk janë në gjendje të bëjnë kalimin nga teoria në praktikë me besim dhe efektivitet. Ndoshta vështirësia për të bërë kalimin nga teoria në praktikë lind, të paktën pjesërisht, nga një dështim i mësimdhënësve për të integruar si teorinë ashtu edhe praktikën në të njëjtin kurs në programin mësimor në mënyra që janë të rëndësishme dhe domethënëse për nxënësin (Wrenn, J. and B. Wrenn., 2009). Një integrim i tillë i ndihmon nxënësve të lidhin më ngushtë vlerën praktike të mësimit të koncepteve teorike.

Është e domosdoshme që nxënësit në programet profesionale të jenë në gjendje të vënë në praktikë ato që kanë mësuar në klasë. Praktika është faktor i rëndësishëm, pasi që pa të teoria nuk do të ketë kuptimin e plotë. Përvoja është konsiderata kryesore e të gjithë të mësuarit. Të mësuarit mund të ndodhë vetëm nëse përfshihet përvoja e nxënësit, të paktën në një nivel (Boud, D., Cohen, R., & Walker, D, 1993). Nuk mund të ndërlidhet teoria me praktikën pa përfshirjen e nxënësve në punë praktike në mënyrë të drejtpërdrejtë. Një mënyrë për të përmirësuar të mësuarit e nxënësve është integrimi i mësimdhënies dhe praktikës profesionale, e cila duhet të ndodhë nën mbikëqyrjen e mësimdhënësit të praktikës profesionale, instruktorit të IAAP-së, instruktorit/personit përgjegjës në ndërmarrje dhe jo vetëm, i cili i udhëzon, i kontrollon dhe i vlerëson nxënësit gjatë realizimit të saj.

Nëse i bëjmë një vështrim arsimit në të kaluarën, vëmë re se shkolla e vjetër ka qenë mjaft e ndarë nga praktika, prandaj edhe nga jeta e përditshme dhe nga puna e njeriut. Janë një numër i pedagogëve, të cilët me punën e tyre shkencore, kanë ndikuar që t'i kushtohet më shumë rëndësi lidhjes së teorisë me praktikën. Xhon Djui me pragmatizmin e tij dhe Kërshenshtajneri u angazhuan për disa aspekte të lidhjes së teorisë me praktikën (Koliqi, 1998). Kërshenshtajneri nuk ishte i kënaqur vetëm me futjen e punës së dorës në shkollë, ai theksonte nevojën që puna praktike në shkollë të integrohet në mënyrë organike me përmbajtjen mësimore (Koliqi, 1998).

Në një studim të kryer në Kosovë, me 211 pjesëmarrës, prej tyre 21 ndërmarrës dhe 190 mësimdhënës të shkollave të mesme profesionale, u gjet se 84.2 % e mësimdhënësve pajtohen që të fillojë të zbatohet mësimi dual, 97.9 % e mësimdhënësve janë pajtuar se duhet t'i kushtohet më shumë rëndësi aspekti praktik, ndërsa 81 % e mësimdhënësve pajtohen se arsimi profesional i mungon praktika profesionale (Bujari, A.& Azemi, B., 2018).

2. METODOLOGJIA DHE METODAT

2.1. Metodatat e hulumtimit

Për të realizuar studimin, u përdorën analiza përshkruese dhe konkluzionale, si dhe u aplikuan metodatat sasiore.

2.2. Qëllimi i studimit

Qëllimi i hulumtimit ishte shqyrtimi i qëndrimeve të mësimdhënësve për ndërlidhjen e teorisë me praktikën në shkollat e mesme profesionale të Kosovës. Përmes këtij hulumtimi, gjithashtu, synojmë të identifikojmë rolin e faktorëve, si: moshë, shkollimi i mësimdhënësve, kushtet e shkollës në ndërlidhjen e teorisë me praktikën në shkollat e mesme profesionale.

2.3. Pyetjet e hulumtimit

1. Pyetja themelore kërkimore është: Cilat janë qëndrimet e mësimitdhënësve për ndërlidhjen e teorisë me praktikën në shkollat e mesme profesionale?

Pyetjet ndihmëse janë:

1. A ka dallime ndërmjet mësimitdhënësve të shkollave profesionale në ndërlidhjen e teorisë me praktikën?
2. Cila është ndërlidhja në mes të drejtimit të shkollës dhe ndërlidhjes së teorisë me praktikën?
3. A ka ndërlidhje në mes të moshës së mësimitdhënësve dhe lidhjes së teorisë me praktikën?
4. Cila është ndërlidhja e qëndrimit të mësimitdhënësve ndaj lidhjes së teorisë me praktikën dhe angazhimit të tyre për lidhjen me praktikën?
5. Çfarë ndikimi kanë kushtet e shkollës në ndërlidhjes së teorisë me praktikën?

2.4. Grupi përfaqësues

Popullacioni i problemit është heterogjen, numerikisht i caktuar, dhe e përbëjnë të gjithë mësimitdhënësit e shkollave të mesme të larta të arsimit profesional në Kosovë, që është rreth 3000 (sipas të dhënave statistikore nga Agjencia e Statistikave të Kosovës; Ministria e Arsimit dhe Shkencës ASK/MASH 2019/2020, numri i mësimitdhënësve në shkollat e mesme të larta të arsimit të mesëm të lartë është 5255, por nuk ka një ndarje të saktë se sa janë në gjimnaze e sa janë në arsimin profesional). Grupi përfaqësues përbëhet nga 123 mësimitdhënës të shkollave të mesme profesionale. Prej tyre, 65 ose 52.8 %, janë mësimitdhënës të shkollave teknike, 11 ose 8.9 % të shkollave të mjekësisë, 24 ose 19.5% të shkollave të mesme ekonomike, 13 ose 10.6% të Qendrave të Kompetencës, ndërsa 10 ose 8.1 % e pjesëmarrësve janë mësimitdhënës në shkollën e mesme bujqësore.

Për shkak të natyrës së punimit, në hulumtim pjesëmarrësit u përfshinë sipas modelit grupor.

2.5. Instrumentet e hulumtimit

Për realizimin e hulumtimit, u përdor pyetësori i përgatitur enkas për këtë studim, i cili përbëhet prej 2 pjesëve: të dhënat e përgjithshme/demografike, ku janë 8 variabla, si: moshë, gjinia, shkollimi, numri i trajnimeve, përvoja e mësimdhënësve etj. Pjesa e dytë e instrumentit është e ndarë në 4 kategori, me gjithsej 23 pyetje/zëra të shkallës Likert me 5 shkallë (5. Pajtohem plotësisht, 4. Pajtohem, 3. Deri diku pajtohem, 2. Nuk pajtohem, 1. Aspak nuk pajtohem). Kategoria Kushtet e shkollës përbëhet nga 5 pyetje, kategoria Lidhja e teorisë me praktikën përbëhet nga 7 pyetje, kategoria Zbatimi i teorisë në praktikën profesionale përbëhet nga 8 pyetje dhe kategoria Rezultatet e nxënësve përbëhet nga 3 pyetje.

2.5.1. Besueshmëria e instrumentit të hulumtimit

Në bazë të rezultateve, vërehet se vlera e parashikuar e besueshmërisë së instrumentit është 0.867, ndërsa vlera e besueshmërisë është 0.836. Këto dy vlera janë të përafërta me njëra-tjetrën dhe tregojnë që matësi është i besueshëm dhe mund të përdoret për mbledhjen e të dhënave.

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.836	.867	23

2.6. Metodatat e analizës së të dhënave statistikore

Të dhënat nga hulumtimi sasior janë analizuar përmes paketës statistikore për shkencat sociale (SPSS). Për vlerësimin e rezultateve të të gjitha testeve statistikore është vendosur niveli i domethënies statistikore 0.05. Për testimin e hipotezave, u përdorën testet statistikore parametrike T-test dhe ANOVA. Për të krahasuar dallimet në mes të drejtimit të shkollës, mësimdhënësve të moshave të ndryshme, përvojës, kushteve të shkollës,

qëndrimet të mësimdhënësve, në ndërlidhjen e teorisë me praktikën, u përdor testi ANOVA njëdrejtimëshe, ndërsa për të testuar dallimet në mes të gjinisë së mësimdhënësve në ndërlidhjen e teorisë me praktikën u përdor T-testi.

3. INTERPRETIMI I REZULTATEVE TË HULUMTIMIT

3.1. Analiza përshkuese e rezultateve

3.1.1. Lidhja e teorisë me praktikën

Në tabelën nr. 2, përmes përqindjes, janë paraqitur rezultatet e kategorisë Lidhja e teorisë me praktikën, në shkollat profesionale.

Tabela nr. 2. Lidhja e teorisë me praktikën

Lidhja e teorisë me praktikën	5	4	3	2	1	M	DS
Lidhja e teorisë me praktikën është e domosdoshme	82.9%	10.6%	6.5%	0%	0%	4.76	.559
Teoria i ndihmon praktikës dhe anasjelltas	81.3%	13%	5.7%	0%	0%	4.76	.548
Njohuritë praktike e rrisin produktivitetin e të nxënësve	75.6%	15.4%	7.4%	1.6%	0%	4.65	.689
Unë e vlerësoj shumë lidhjen e teorisë me praktikën	75.6%	19.5%	4.1%	0.8%	0%	4.69	.629
Praktika shërben për konkretizimin e teorisë	74.8%	18.7%	4.9%	1.6%	0%	4.67	.649
Njohuritë teorike i plotësojnë nevojat e nxënësve edhe pa zbatimin praktik të tyre	25.2%	8.9%	25.2%	15.4%	25.2%	2.93	1.508
I vlerësoj njohuritë praktike të nxënësve edhe pa bazë teorike	17.9%	16.3%	38.1%	11.4%	16.3%	3.08	1.284
Rezultatet e përgjithshme të kategorisë	76.5%		13.3%	10.2%		4.22	////

Rreth 82.9 % e mësimeve pajtohen plotësisht, 10.6 % e tyre pajtohen, ndërsa 6.5 % e mësimeve deri diku pajtohen se lidhja e teorisë me praktikën është e domosdoshme, $M=4.76$, $DS=0.559$.

Rreth 81.3% e mësimeve, pajtohen plotësisht, 13 % e tyre pajtohen, ndërsa 5.7 % deri diku pajtohen se teoria i ndihmon praktikës dhe anasjelltas, $M=4.76$, $DS=0.548$.

Rreth 75.6% e mësimeve pajtohen plotësisht, 15.4% e tyre pajtohen, 7.4% deri diku pajtohen dhe 1.6 % e mësimeve nuk pajtohen se njohuritë praktike e rrisin produktivitetin e të nxënësve, $M=4.65$, $DS=0.689$.

Rreth 75.6 % e mësimeve pajtohen plotësisht, 19.5 % e tyre pajtohen, 4.1% deri diku pajtohen dhe 0.8 % e mësimeve nuk pajtohen se e vlerësojnë shumë lidhjen e teorisë me praktikën, $M=4.69$, $DS=0.629$.

Rreth 74.8 % e mësimeve pajtohen plotësisht, 18.7 % e tyre pajtohen, 4.9 % deri diku pajtohen dhe 1.6% e mësimeve nuk pajtohen se praktika shërben për konkretizimin e teorisë, $M=4.67$, $DS=0.649$.

Rreth 25.2 % e mësimeve pajtohen plotësisht, 8.9 % e tyre pajtohen, 25.3% deri diku pajtohen, 15.4 % nuk pajtohen dhe 25.2 % e mësimeve aspak nuk pajtohen se njohuritë teorike i plotësojnë nevojat e nxënësve edhe pa zbatimin praktik të tyre, $M=2.93$, $DS=1.508$.

Rreth 17.9% e mësimeve pajtohen plotësisht, 16.3 % pajtohen, 38.2% deri diku pajtohen, 11.4% nuk pajtohen dhe 16.3% e mësimeve aspak nuk pajtohen se i vlerësojnë njohuritë praktike të nxënësve edhe pa bazë teorike, $M=3.08$, $DS=1.284$.

Lidhur me qëndrimin e mësimeve për lidhjen e teorisë me praktikën u gjet se rreth 76.5% e tyre kanë qëndrim pozitiv për lidhjen e teorisë me praktikën, 13.3% kanë qëndrim neutral, 10.2% e mësimeve kanë qëndrim negativ ndaj lidhjes së teorisë me praktikën, $M=4.22$.

3.1.2. Zbatimi i teorisë në praktikën profesionale

Në tabelën nr. 3 janë paraqitur të dhënat lidhur me qëndrimet e mësimeve se sa zbatohet teoria në praktikën profesionale.

Tabela nr. 3. Zbatimi i teorisë në praktikën profesionale

Zbatimi i teorisë në praktikën profesionale	5	4	3	2	1	M	DS
Të gjithë atë që e mësojnë në teori, aq sa është e mundur e zbatoj në praktikë	35.8%	33.3%	25.2%	5.7%	0%	3.99	.919
Gjatë mësimit, marr shembuj praktikë	56.9%	29.3%	11.4%	1.6%	0.8%	4.40	.817
Gjatë mësimit përdor metoda të përshtatshme për mësime efektive	64.2%	20.3%	14.6%	0.8%	0%	4.47	.803
Nxënësit zbatojnë njohuritë teorike në zgjidhjen e problemeve praktike	35%	35.8%	22.8%	6.5%	0%	3.99	.919
Në mjedisin shkollor korrespondon si teoria ashtu edhe praktika	32.5%	29.3%	26%	9.8%	2.4%	3.80	1.079
Mundohem që ta ndërlihd teorinë me punën praktike	30.1%	17.1%	52%	0.8%	0%	3.76	.917
Nxënësit lehtësisht arrijnë të baraspeshojnë teorinë dhe praktikën gjatë të nxënësve	26%	32.5%	35.8%	5.7%	0%	3.79	.899
Organizoj aktivitete jashtëshkollore për ndërlihdjen e teorisë me praktikën	25.2%	22%	30.9%	14.6%	7.3%	3.43	1.222
Rezultatet e përgjithshme të kategorisë	65.7%		27.3%	7%		3.95	////

Rreth 35.8% e mësimeve përdoren plotësisht, 33.3% e tyre përdoren, 25.2 % deri diku përdoren, ndërsa 5.7% e mësimeve nuk përdoren se të gjithë atë që e mësojnë në teori aq sa është e mundur e zbatojnë në praktikë, $M=3.99$, $DS=0.919$.

Rreth 56.9 % e mësimeve përdoren plotësisht, 29.3 % e tyre përdoren, 11.4 %, deri diku përdoren dhe 1.6 % nuk përdoren se gjatë mësimit marrin shembuj praktikë, $M=4.4$, $DS=0.817$.

Rreth 64.2% e mësimeve përdoren plotësisht, 20.3% përdoren, 14.7 % deri diku përdoren dhe 0.8% nuk përdoren se gjatë mësimit përdor metoda të përshtatshme për mësime efektive, $M=4.47$, $DS=0.803$.

Rreth 35% e mësimeve përdoren plotësisht, 35.8% e tyre përdoren, 22.8% deri diku përdoren dhe 6.5% e mësimeve nuk përdoren se nxënësit i zbatojnë njohuritë teorike në zgjidhjen e problemeve praktike, $M=3.99$, $DS=0.919$.

Rreth 32.5% e mësimeve përdoren plotësisht, 29.3% e tyre përdoren, 26% deri diku përdoren, 9.8% nuk përdoren dhe 2.4% e tyre aspak nuk përdoren se në mjedisin shkollor korrespondon si teoria ashtu edhe praktika, $M=3.8$, $DS=1.079$.

Rreth 30.1% e mësimeve përdoren plotësisht, 17.1% e tyre përdoren, 52 % deri diku përdoren dhe 0.8% e mësimeve nuk përdoren se mundohen që ta ndërlikojnë teorinë me punën praktike, $M=3.76$, $DS=0.917$.

Rreth 26% e mësimeve përdoren plotësisht, 32.5% e tyre përdoren, 35.8% deri diku përdoren dhe 5.7% e mësimeve nuk përdoren se nxënësit lehtësisht arrijnë të baraspeshojnë teorinë dhe praktikën gjatë të nxënies, $M=3.79$, $DS=0.899$.

Rreth 25.2% e mësimeve përdoren plotësisht, 22 % përdoren, 30.9% deri diku përdoren, 14.6% e tyre nuk përdoren dhe 7.3 % e mësimeve aspak nuk përdoren se organizojnë aktivitete jashtëshkollore për ndërlikojnë e teorinë me praktikën, $M=3.43$, $DS=1.222$.

Lidhur me zbatimin e lidhjes së teorisë me praktikën, 65.7 % e mësimeve bëjnë përpjekje, 27.3% e mësimeve deri diku bëjnë përpjekje për lidhjen e teorisë me praktikën, 7 % e tyre nuk bëjnë përpjekje për lidhjen e teorisë me praktikën, $M=3.95$.

3.1.3. Rezultatet e nxënësve

Në tabelën nr. 4 janë paraqitur të dhënat që kanë të bëjnë me ndikimin e ndërlidhjes së teorisë me praktikën profesionale në rezultatet e nxënësve.

Tabela nr. 4. Rezultatet e nxënësve

Rezultatet e nxënësve	5	4	3	2	1	M	DS
Kur lidhet teoria me praktikën, nxënësit i kuptojnë gjërat më mirë	72.4%	22%	5.6%	0%	0%	4.67	.582
Nxënësit janë më pragmatik kur kanë njohuri teorike dhe punë praktike	60.2%	26.8%	10.6%	1.6%	0.8%	4.44	.811
Rezultatet e nxënësve janë më të mira, kur është ndërlidhur teoria me praktikën	76.4%	15.4%	7.4%	0.8%	0%	4.67	.647
Rezultatet e përgjithshme të kategorisë	91%		8%	1%		4.6	/// /

Rreth 72.4% e mësimitdhënësve pajtohen plotësisht, 22 % pajtohen dhe 5.6 % e mësimitdhënësve deri diku pajtohen se kur lidhet teoria me praktikën, nxënësit i kuptojnë gjërat më mirë, $M=4.67$, $DS=0.582$.

Rreth 60.2% e mësimitdhënësve pajtohen plotësisht, 26.8% e tyre pajtohen, 10.6% deri diku pajtohen dhe 0.8% e mësimitdhënësve nuk pajtohen se nxënësit janë më pragmatik kur kanë njohuri teorike dhe punë praktike, $M=4.44$, $DS=0.811$.

Rreth 76.4 % e mësimitdhënësve pajtohen plotësisht, 15.4% e tyre pajtohen, 7.4 % e mësimitdhënësve deri diku pajtohen dhe 0.8% e mësimitdhënësve nuk pajtohen se rezultatet e nxënësve janë më të mira, kur është ndërlidhur teoria me praktikën, $M=4.67$, $DS=0.647$.

Rreth 91% e mësimitdhënësve pajtohen se kur lidhet teoria me praktikën nxënësit i kanë rezultatet më të larta, 8 % e tyre, deri diku pajtohen, ndërsa 1 % e mësimitdhënësve nuk pajtohen, $M=4.6$.

3.1.4. Kushtet e shkollës

Në tabelën nr. 5 janë paraqitur të dhënat lidhur me kushtet e shkollës. Në kuadër të kësaj pjese, prezantohen të dhënat se sa i plotësojnë shkollat profesionale kushtet për lidhjen e teorisë me praktikën profesionale.

Tabela nr. 5. Kushtet e shkollës

Kushtet e shkollës	5	4	3	2	1	M	DS
Cilat janë kushtet në shkollën tuaj për ndërlidhjen e teorisë me praktikën?	30.1%	29.3%	23.6%	14.6%	2.4%	3.70	1.123
Në shkollë ka punëtori, kabinete ose laboratorë për punë praktike	39%	22%	20.3%	13%	5.7%	3.76	1.257
Shkolla ka marrëveshje me kompani të ndryshme për punë praktike të nxënësve	38.2%	18.7%	27.6%	4.1%	11.4%	3.68	1.326
Shkolla e ka në program arsimin dual	26%	16.3%	38.2%	10.6%	8.9%	3.40	1.233
Shkolla bashkëpunon me institucione të ndryshme për zbatimin e arsimit dual	25.2%	19.5%	31.7%	11.4%	12.2%	3.34	1.305
Rezultatet e përgjithshme të kategorisë	52.9%		28.3%	18.8%		3.58	////

Rreth 30.1 % e pjesëmarrësve pohojnë se shkolla ofron kushte shumë të mira, 29.3 % e tyre pohojnë se shkolla ofron kushte të mira, 23.6 % pohojnë se shkolla ofron kushte deri diku të mira, 14.6 % pohojnë se shkolla i ka kushtet e dobëta dhe 2.4 % e pjesëmarrësve pohojnë se shkolla ka kushte shumë të dobëta për ndërlidhjen e teorisë me praktikën, M=3.7, DS=1.123.

Rreth 39 % e mësimdhënësve pajtohen plotësisht, 22 % e tyre pajtohen, 20.3 % deri diku pajtohen, 13 % nuk pajtohen dhe 5.7 % e mësimdhënësve aspak nuk pajtohen se në shkollën ku punojnë ka punëtori, kabinete ose laboratorë për punë praktike, M=3.76, DS=1.257.

Rreth 38.2% e mësimdhënësve pajtohen plotësisht, 18.7% e tyre pajtohen, 27.6 % deri diku pajtohen, 4.1 % nuk pajtohen dhe 11.4 % aspak nuk pajtohen se shkolla ka marrëveshje me kompani të ndryshme për punë praktike të nxënësve, $M=3.68$, $DS=1.326$.

Rreth 26% e mësimdhënësve pajtohen plotësisht, 16.3 % e tyre pajtohen, 38.2 % deri diku pajtohen, 10.6 % nuk pajtohen dhe 8.9% e mësimdhënësve aspak nuk pajtohen se shkolla e ka në program arsimin dual, $M=3.4$, $DS=1.233$.

Rreth 25.2% e mësimdhënësve pajtohen plotësisht, 19.5 % pajtohen, 31.7% deri diku pajtohen, 11.4% nuk pajtohen dhe 12.2 % e mësimdhënësve aspak nuk pajtohen se shkolla bashkëpunon me institucione të ndryshme për zbatimin e arsimit dual, $M=3.34$, $DS=1.305$.

Lidhur me kushtet e shkollës, rezultatet e përgjithshme për këtë shkallë tregojnë se rreth 52.9% e shkollave kanë kushte për lidhjen e teorisë me praktikën, 28.3 % e shkollave kanë kushte mesatare, ndërsa 18.8% e shkollave nuk kanë kushte të mira për ndërlidhjen e teorisë me praktikën, $M=3.58$.

3.2. Testimi i hipotezave

Hipoteza 1:

Hipoteza alternative (HA): Ka dallime statistikisht të rëndësishme në mes të mësimdhënësve të shkollave profesionale në ndërlidhjen e teorisë me praktikën.

Hipoteza zero (HO): Nuk ka dallime statistikisht të rëndësishme në mes të mësimdhënësve të shkollave profesionale në ndërlidhjen e teorisë me praktikën.

Hipoteza 1.1.

Hipoteza alternative (HA): Ka dallime statistikisht të rëndësishme në mes të drejtimit të shkollës dhe lidhjes së teorisë me praktikën.

Hipoteza zero (HO): Nuk ka dallime statistikisht të rëndësishme në mes të drejtimit dhe lidhjes së teorisë me praktikën.

Testimi i kësaj hipoteze është bërë përmes testit parametrik, ANOVA njëdrejtimëshe. Në studim, u anketuan mësimdhënësit e pesë drejtimeve të ndryshme të shkollave të mesme të larta. Rezultatet e paraqitura në tabelën nr. 6 treguan se mesataren më të lartë për lidhjen e teorisë me praktikën, e kanë treguar mësimdhënësit e Qendrave të Kompetencës, $M=32.77$, pastaj janë mësimdhënësit e shkollave bujqësore, $M=28.8$, pastaj janë mësimdhënësit e shkollave të mesme të drejtimit të ekonomisë, $M=28.21$, mësimdhënësit e shkollave teknike, $M=27.51$, ndërsa rezultatet treguan se shkollat e mesme të mjekësisë më së paku e ndërlidhin teorinë me praktikën. Nëse e shikojmë vlerën e $F=5.217$, ndërsa $p=0.001 < 0.05$, shohim se dallimet në mes të rezultateve të mësimdhënësve që punojnë në shkolla të drejtimeve të ndryshme, janë të rëndësishme statistikisht.

Tabela nr. 6. Testimi i hipotezës, lidhur me drejtimet e shkollës

Descriptives						
Lidhja e teorisë me praktikën						
Shkolla	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean	
					Lower Bound	Upper Bound
Teknike	65	27.51	3.973	.493	26.52	28.49
E mjekësisë	11	26.27	4.474	1.349	23.27	29.28
Ekonomike	24	28.21	4.764	.972	26.20	30.22
Qendër e Kompetencës	13	32.77	2.920	.810	31.00	34.53
Bujqësore	10	28.80	3.765	1.191	26.11	31.49
Total	123	28.20	4.351	.392	27.42	28.97

ANOVA					
Lidhja e teorisë me praktikën					
	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	347.023	4	86.756	5.217	.001
Within Groups	1962.294	118	16.630		
Total	2309.317	122			

Hipoteza 1.2:

Hipoteza alternative (HA): Ka dallime statistikisht të rëndësishme në mes të mësimit të moshave të ndryshme, në angazhimin për ndërlidhjen e teorisë me praktikën.

Hipoteza zero (HO): Nuk ka ndërlidhje në mes të moshës së mësimit të mësimit dhe angazhimit për ndërlidhjen e teorisë me praktikën.

Në bazë të rezultateve përshkuese, të paraqitura në tabelën numër 7, u gjet se mësimit të moshës deri 30 vjet, kanë një mesatare më të lartë në angazhimin për lidhjen e teorisë me praktikën, $M=30$, pastaj janë mësimit të moshës 31-40, $M=29.8$, me radhë vijnë mësimit të moshës 41-50, $M=28.12$, mësimit të moshës mbi 60 vjet, $M=27.55$, ndërsa mesataren më të ulët e kanë mësimit të moshës 51-60 vjet, $M=26.57$, $F=2.716$, $p=0.033<0.05$.

Tabela nr. 7. Testimi i hipotezës, lidhur me moshën e mësimit të mësimit

Descriptives						
Lidhja e teorisë me praktikën						
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean	
					Lower Bound	Upper Bound
Deri 30	9	30.00	5.172	1.724	26.02	33.98
31-40	30	29.80	3.863	.705	28.36	31.24
41-50	34	28.12	4.269	.732	26.63	29.61
51-60	30	26.57	4.116	.752	25.03	28.10
Mbi 60	20	27.55	4.442	.993	25.47	29.63
Total	123	28.20	4.351	.392	27.42	28.97

ANOVA

Lidhja e teorisë me praktikën

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	194.671	4	48.668	2.716	.033
Within Groups	2114.646	118	17.921		
Total	2309.317	122			

Hipoteza 2:

Hipoteza alternative (HA): Ka ndërlidhje në mes të qëndrimit rreth lidhjes së teorisë me praktikën dhe zbatimit të ndërlidhjes së teorisë me praktikën.

Hipoteza zero (HO): Nuk ka ndërlidhje në mes të qëndrimit rreth lidhjes së teorisë me praktikën dhe zbatimit të ndërlidhjes së teorisë me praktikën.

Rezultatet treguan edhe se sa më i lartë që është qëndrimi i mësimdhënësve për lidhjen e teorisë me praktikën, aq më i madh është angazhimi për lidhjen e teorisë me praktikën, shih tabelën numër 8. Mësimdhënësit që kishin qëndrim se lidhja e teorisë me praktikën është e domosdoshme, kanë mesataren më të lartë, $M=28.88$, pastaj vijnë mësimdhënësit të cilët gjithashtu kanë një pajtueshmëri të lartë se duhet të bëhet lidhja e teorisë me praktikën, $M=26.15$, ndërsa mesataren më të ulët e kishin mësimdhënësit të cilët kishin një qëndrim neutral, $M=22.75$, $F=10.342$, $p=0.000<0.05$.

Tabela nr. 8. Ndërlidhja e qëndrimit të mësimdhënësve dhe lidhjes së teorisë me praktikën

Descriptives						
Lidhja e teorisë me praktikën është e domosdoshme						
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean	
					Lower Bound	Upper Bound
Deri diku pajtohem	8	22.75	2.659	.940	20.53	24.97
Pajtohem pjesërisht	13	26.15	5.014	1.391	23.12	29.18
Pajtohem plotësisht	102	28.88	4.003	.396	28.10	29.67
Total	123	28.20	4.351	.392	27.42	28.97

ANOVA					
Lidhja e teorisë me praktikën është e domosdoshme					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	339.537	2	169.768	10.342	.000
Within Groups	1969.781	120	16.415		
Total	2309.317	122			

Hipoteza 3:

Hipoteza alternative (HA): Në shkollat që ekzistojnë kushte më të mira për lidhjen e teorisë me praktikën, ekziston një nivel më i lartë i lidhjes me praktikën.

Hipoteza zero (HO): Nuk ekziston ndërlidhje e rëndësishme statistikiisht në mes të kushteve të shkollës dhe lidhjes së teorisë me praktikën.

Duke u bazuar në rezultatet e paraqitura në tabelën numër 9, mund të themi se ekziston një dallim statistikisht i rëndësishëm në mes të mësimdhënësve që punojnë në kushte të ndryshme në shkollë dhe lidhjen e teorisë me praktikën. Në shkollat ku kushtet për lidhjen e teorisë me praktikën janë shumë të mira, mesatarja e rezultateve është e lartë, $M=30.84$, ndërsa në shkollën ku kushte janë shumë të dobëta mesatarja e lidhjes së teorisë me praktikën është e ulët, $M=20$, $F=12.797$, $p=0.000<0.05$.

Tabela nr. 9. Ndërlidhja e kushteve të shkollës me lidhjen e teorisë me praktikën

Descriptives						
Cilat janë kushtet në shkollën tuaj për ndërlidhjen e teorisë me praktikën?						
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean	
					Lower Bound	Upper Bound
Shumë të dobëta	3	20.00	3.000	1.732	12.55	27.45
Të dobëta	18	24.72	2.866	.675	23.30	26.15
Deri diku të mira	29	27.41	4.548	.844	25.68	29.14
Të mira	36	28.53	3.851	.642	27.22	29.83
Shumë të mira	37	30.84	3.140	.516	29.79	31.88
Total	123	28.20	4.351	.392	27.42	28.97

ANOVA					
Cilat janë kushtet në shkollën Tuaj për ndërlidhjen e teorisë me praktikën?					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	698.672	4	174.668	12.797	.000
Within Groups	1610.645	118	13.650		
Total	2309.317	122			

4. PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME

Përfundime lidhur me rezultatet përshkruese

Rezultatet përshkruese treguan se rreth 52.9% e shkollave të mesme profesionale kanë kushte të përshtatshme për zbatimin e lidhjes së teorisë me praktikën, ndërsa rreth 18.8 % e shkollave kushtet i kanë të dobëta, gjë që është pengesë për zbatimin e lidhjes së teorisë me praktikën.

Që të zbatohet lidhja e teorisë me praktikën, përveç kushteve në shkollë, rol të rëndësishëm luan edhe faktori njeri. Pa pasur qëndrim korrekt dhe interesim nga ana e mësimitdhënësve që të bëhet lidhja e teorisë me praktikën, pavarësisht kushteve, kjo nuk mund të ndodhë. Në bazë të rezultateve empirike, u gjet se rreth 76.5% e mësimitdhënësve kanë qëndrim pozitiv për lidhjen e teorisë me praktikën, 13.3% kanë qëndrim neutral, 10.2% e mësimitdhënësve kanë qëndrim negativ ndaj lidhjes së teorisë me praktikën. Pavarësisht se shumica e mësimitdhënësve kanë qëndrim pozitiv për lidhjen e teorisë me praktikën, është e paqartë si ka mundësi që një përqindje kaq e lartë e mësimitdhënësve të kenë qëndrim negativ ndaj lidhjes së teorisë me praktikën.

Duke i bashkuar kushtet dhe qëndrimin e mësimitdhënësve për lidhjen e teorisë me praktikën, mund të nxirren rezultatet sa është duke ndodhur lidhja e teorisë me praktikën nëpër shkollat e mesme profesionale. Rezultatet empirike treguan se rreth 65.7 % e mësimitdhënësve e bëjnë lidhjen e teorisë me praktikën, ndërsa rreth 7 % e tyre nuk e bëjnë lidhjen e teorisë me praktikën.

Pavarësisht qëndrimit të mësimitdhënësve, si dhe angazhimit për lidhjen e teorisë me praktikën, rreth 91% e mësimitdhënësve pajtohen se kur lidhet teoria me praktikën nxënësit i kanë rezultatet më të larta, ndërsa vetëm 1 % e mësimitdhënësve nuk pajtohen me këtë pohim.

Përfundime lidhur me hipotezat

Lidhur me hipotezën e parë: Ka dallime statistikisht të rëndësishme në mes të mësimitdhënësve të shkollave profesionale në ndërlidhjen e teorisë me praktikën, u gjet se ekzistojnë disa dallime në mes të mësimitdhënësve në lidhjen e teorisë me praktikën.

Në hipotezën ndihmëse: Ka dallime statistikisht të rëndësishme në mes të drejtimit të shkollës dhe lidhjes së teorisë me praktikën, u gjet se ekzistojnë dallime statistikisht të rëndësishme në mes të mësimitdhënësve, të cilët punojnë në shkolla të ndryshme profesionale. Nga rezultatet u gjet se në Qendrat e Kompetencës i kushtojnë më shumë rëndësi lidhjes së teorisë me praktikën, ndërsa në shkollat e mesme të mjekësisë më së paku ka ndërlidhje në mes teorisë me praktikën. Rezultatet treguan se është mbështetur hipoteza alternative, pasi që ka dallime statistikisht të rëndësishme në mes të drejtimit të shkollës dhe lidhjes së teorisë me praktikën.

Gjithashtu rezultatet empirike treguan se ka dallime statistikisht të rëndësishme në mes të mësimitdhënësve të moshave të ndryshme, në angazhimin për ndërlidhjen e teorisë me praktikën. Nga këto rezultate, u gjet se mësimitdhënësit e moshës deri 30 vjet kanë një angazhim më të lartë, për lidhjen e teorisë me praktikën. Rezultatet treguan se ka dallime statistikisht të rëndësishme në mes të mësimitdhënësve të moshave të ndryshme në angazhimin për lidhjen e teorisë me praktikën dhe me këtë mund të konstatojmë se është mbështetur hipoteza alternative.

Sa i përket hipotezës së dytë: Ka ndërlidhje në mes të qëndrimit rreth lidhjes së teorisë me praktikën dhe zbatimit të ndërlidhjes së teorisë me praktikën, u gjet se ka dallime në ndërlidhjen e teorisë me praktikën nga mësimitdhënësit që kanë qëndrim pozitiv dhe atyre që kanë qëndrim negativ ndaj kësaj ndërlidhje. Rezultatet treguan se sa më i lartë që është qëndrimi i mësimitdhënësve për lidhjen e teorisë me praktikën, aq më i madh është angazhimi në këtë aspekt, andaj mund të konstatojmë se është mbështetur hipoteza alternative.

Sa i përket hipotezës së tretë: Në shkollat që ekzistojnë kushte më të mira për lidhjen e teorisë me praktikën ekziston një nivel më i lartë i lidhjes me

praktikën, u gjet se kushtet në shkollë ndikojnë ndjeshëm në lidhjen e teorisë me praktikën. Për shkak të dallimeve të mëdha dhe statistikisht të rëndësishme, mund të konstatojmë se është mbështetur hipoteza alternative.

Duke u bazuar në rezultatet empirike, mund të konkludojmë se për lidhjen e teorisë me praktikën, ndër të tjera, ndikojnë: kushtet e shkollës dhe qëndrimi i mësimdhënësve ndaj lidhjes së teorisë me praktikën.

4.2. Rekomandime

Duke u bazuar në përfundimet e rezultateve, mund të nxirren edhe disa rekomandime.

Rekomandime për Ministrinë e Arsimit, të Shkencës, të Teknologjisë dhe të Inovacionit (MASHTI):

- Të bashkëpunojë me institucionet lokale, për identifikimin e vështirësive që dalin nëpër shkolla, në lidhjen e teorisë me praktikën;
- Të angazhohet dhe të krijojë kushte nëpër shkollat profesionale (investime në infrastrukturë dhe në pajisje me mjete e materiale), që të bëhet sa më e mundur lidhja e teorisë me praktikën;
- Të shtohet buxheti për arsimin në përputhje me kërkesat dhe nevojat e arsimit profesional;
- Rishikimi i formulës financuese për Arsimin dhe Aftësimin Profesional (AAP) për t’iu dhënë autonomi më të madhe financiare shkollave;
- MASHTI të sigurojë aspektin ligjor, Korniza Kurrikulare (KK) për arsimin profesional, udhëzimet administrative që lidhen me marrëveshjet në mes të shkollave dhe ndërmarrjeve, çështjet financiare, si dhe disa mekanizma të qëndrueshëm që sigurojnë lidhje të teorisë me praktikën.

- MASHTI në bashkëpunim me Odën Ekonomike të Kosovës të gjejë mundësi që të mbështesë shkollat e Arsimit dhe Aftësimin Profesional (AAP), përfshirë edhe Qendrat e Kompetencës (QK) për të zgjeruar bashkëpunimin me ndërmarrjet lokale;
- Të ofrohen trajnime profesionale për mësimdhënësit dhe instruktorët në ndërmarrje për lidhjen e teorisë me praktikën.

Rekomandime për Drejtoritë Komunale të Arsimit (DKA)

- Të bashkëpunojë me menaxhmentin e shkollave profesionale dhe të identifikojë vështirësitë që dalin në lidhjen e teorisë me praktikën;
- T'i mbështesë shkollat në marrëveshjet me organizata dhe institucione për kryerjen e praktikës profesionale nga nxënësit;
- Të ketë bashkëpunim më të madh ndërmjet DKA-ve dhe shkollave, pasi që disa nga to kanë gjetur forma për sigurimin shëndetësor të nxënësve, të transportit, shujtave, pajisjen e punëtorive me mjete e materiale, të ketë ndarje informacionesh që të bëjnë zgjidhje të përshtatshme.

Rekomandime për shkollat dhe Qendrat e Kompetencës

- Të hulumtojnë dhe të gjejnë mundësi që nxënësit të angazhohen nëpër ndërmarrje, organizata dhe institucione të tjera për punë praktike;
- Të ofrojnë kushtet ekzistuese për punë praktike të nxënësve;
- Të kenë më shumë takime dhe ndarje informacionesh me mësimdhënësit për të shpjeguar rolin dhe përgjegjësinë e tyre në lidhjen e teorisë me praktikën, si dhe rëndësinë e saj;
- Të kërkojnë nga DKA-të ofrimin e kushteve sa më të mira për punë praktike;

- Menaxherët e shkollave të krijojnë raporte të afërta me bizneset lokale dhe të jenë të gatshëm për të hyrë në projekte të përbashkëta me kompanitë private;

Institucionet përgjegjëse, duke iu referuar të gjeturave shkencore dhe rekomandimeve, të ndikojnë në përmirësimin e gjendjes së shkollave profesionale dhe të bëjnë më shumë për lidhjen e teorisë me praktikën.

Literatura

- Aliu, J., E. Rraci and K., Bajrami. (2019). *Arsimi dhe Aftësimi Profesional në Kosovë: Sfidat dhe mundësitë*. Prishtinë. KEEN.
- ASK/MASH. (2020). *Statistikat e Arsimit në Kosovë, SMIA 2019-2020*. Prishtinë: ASK/MASH.
- Azemi, B., Bujari, A. & Bujari, R. (2017). Ndryshimi i paradigmes nga arsim dhe aftësim profesional në arsim dhe formim profesional. Instituti Pedagogjik i Kosovës, revista "*Kërkime Pedagogjike*". Prishtinë.
- Boud, D., Cohen, R., & Walker, D. (1993). *Introduction: Understanding learning from experience*. Boud, D., Cohen, R., & Walker, D. (1993). *Introduction: Understanding learning from experience*. In D. Boud, R. Cohen & D. Walker (Eds.), *Using experience for learning*. Bristol.
- Bujari, A. (2020). Kompetencat pedagogjike të mësimdhënësve të shkollave të mesme të larta në Kosovë. Instituti Pedagogjik i Kosovës, revista "*Kërkime Pedagogjike*". Prishtinë.
- Bujari, A. & Azemi, B. (2018). Arsimi dual dhe mundësitë e zbatimit në shkollat profesionale në Kosovë. Instituti Pedagogjik i Kosovës, revista "*Kërkime Pedagogjike*". Prishtinë.
- Cohen, L., Lawrence, M., and Morrison, K. (2000). *Research Methods in Education: 5th Edition*. London and New York: Routledge/Falmer.
- Cramer, C. (2014). Theorie und Praxis in der Lehrerbildung: Bestimmung des Verhältnisses durch Synthese von theoretischen Zugängen, empirischen Befunden und Realisierungsformen. *DDS*, 344-357.

- Kessels, Jos. P. A. M. and Fred A. J. Korthagen. (1996). The Relationship between Theory and Practice: Back to the Classics Educational Researcher. *American Educational Research Association*, 17-22.
- Kilbrink, N. (2012). *Theory and Practice in Technical Vocational Education: Pupils', Teachers' and Supervisors' Experiences*.
- Koliqi, H. (1998). *Historia e pedagogjisë botërore II*. Prishtinë: UP.
- Kuvendi i Republikës së Kosovës. (2013). *Ligji për Arsimin dhe Aftësimin Profesional*. Prishtinë: Gazeta zyrtare.
- MASHT. (2014a). *Strategjia për përmirësimin e praktikës profesionale në Kosovë 2013- 2020*. Prishtinë: MASHT.
- MASHT. (2014b). *Udhëzim Administrativ, Organizimi dhe planifikimi i procesit arsimor në arsimin dhe aftësimin profesional*. Prishtinë: MASHT.
- MASHT. (2016). *Plani Strategjik i Arsimit në Kosovë 2017- 2021*. Prishtinë: MASHT.
- MASHT. (2020). *Udhëzim Administrativ, Të mësuarit në vendin e punës në IAAP*. Prishtinë: MASHT.
- Patry, J.-L. (2014). *Theoretische Grundlagen des Theorie – Praxis - Problems in der Lehrer/innenbildung*.
- Shulman, S. L. (1998). Theory, Practice, and the Education of Professionals, The Elementary School Journal. *The University of Chicago Press*, 511-526.
- Vogel, T. (2011). *Zum Theorie-Praxis-Verhältnis in der Lehrerbildung als Übergangsproblem*. .
- Wrenn, J. and B. Wrenn. (2009). Enhancing Learning by Integrating .Theory and Practice. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 258-265.
- Zylfiu, N. (2005). *Didaktika, Teoria e mësimit dhe e mësimeve*. Prishtinë: UP.
- Zylfiu, N. (2011). *Didaktika*. Prishtinë: UP.